

KATJA MATER

Een foto is geen plat ding

Hoe kun je liegen over wat je ziet als er niet zoiets bestaat als één waarheid? Het werk van Katja Mater (Hoorn, 1979) kun je vaak op een dubbele manier bekijken. De kunstenaar heeft momenteel twee tentoonstellingen, in FOMU (Antwerpen) en Landhuis Oud Amelisweerd (Bunnik). Ook brengt Mater binnenkort een opmerkelijke vinylplaat uit: 'Two Intersecting Loops of Silence'.

auteur Maarten Buser @maartenbuser

'Een foto is geen plat ding, maar een fysiek object met twee kanten,' vertelt Katja Mater. 'Zeker de negentiende-eeuwse exemplaren hebben vaak opschriften op de achterkant, bijvoorbeeld over wanneer of hoe ze gemaakt zijn, of aan wie ze gegeven zijn.' Mater werkt hoofdzakelijk met *lens-based media*: fotografie en film. In de handen van deze kunstenaar krijgen die media onverwachte zintuiglijke en fysieke dimensies. Denk aan dubbelzijdige videoschermen, ratelende 16-mm-filmprojectoren, en ruimtelijke ingrepen. Daar zijn recent ook zelfontworpen lijsten bijgekomen, onder meer met spiegels, zodat je zowel de voor- als achterkant kunt zien. Ook kenmerkend is wat Mater zelf een 'lofi'-uitstraling noemt: 'Zo kun je in veel van mijn werk zien hoe iets gemaakt is of wordt: bijvoorbeeld hoe dingen met plakband in elkaar zitten, of hoe mijn handen iets aan het maken zijn.'

OPBOUWEN

De fascinatie voor fotografie en film vormt de basis voor Maters werk. 'Wat me sterk bezighoudt is de relatie tussen enerzijds lens-based media en anderzijds de menselijke zintuigen. Er zijn dingen die je niet kunt waarnemen, maar wel kunt fotograferen, en andersom. Die overlap en verschillen vind ik boeiend. Ook de ontwikkeling en geschiedenis van die media vind ik erg interessant en inspirerend, net zoals hun relatie tot het verstrijken van tijd. Denk aan herinneringen, de foto als aandenken, maar ook de vergankelijkheid van het medium zelf.' Mater vertelt een sterke binding te voelen met analoge media, 'met name omdat ik vaak de film dubbel belicht. Ook film ik veel door filters, waardoor delen belicht worden en andere juist niet. Zo kan ik een beeld opbouwen op het negatief; eigenlijk een soort collages in de camera. Met digitale media kun je dat niet op die manier, maar ik sta daar niet per se negatief tegenover. Het hangt er echt vanaf welk medium het beste past bij een idee of insteek.'

Dat gebruikte media niet per se lens-based hoeven te zijn, blijkt wanneer Mater een 10-inch-vinylplaat omhoog houdt: de testpersing van 'Two Intersecting Loops of Silence', die uit zal komen bij het label Futura Resistenza. Die bestaat uit twee locked grooves zonder geluid. 'De ene is vanuit het midden gesneden en de ander juist off-center. Je hoort alleen een klok-achtige tik wanneer de naald in de ene groef de andere kruist. Ik heb hier vier jaar aan gewerkt omdat het heel ingewikkeld was om een perser en geluidstechnicus te vinden die bereid waren om hun apparatuur dusdanig anders in te zetten dan ze gewend zijn. Sowieso denk ik graag na over media: hoe werken ze precies? Waar worden ze voor gebruikt, waarvoor niet, en hoe kan ik ze daar wellicht toch voor gebruiken?'

Hoe kan ik media gebruiken op een manier waarop ze nog niet gebruikt worden?

PRIVÉSFEEER

Mater kreeg van het Fotografiemuseum Antwerpen (FOMU) de uitnodiging om de collectie van vier miljoen(!) stukken te onderzoeken en een tentoonstelling samen te stellen: 'No Longer Not Yet', die tot en met 22 februari 2026 te zien is. Hiervoor heeft Mater niet alleen bestaande foto's uitgekozen, maar ook nieuw werk gemaakt en een scenografie ontwikkeld. 'De werken staan daardoor in relatie tot elkaar, tot de ruimte

maar ook tot
er doorheen
woorden 'het
van de fotogr
ook privéfoto
reclame- en v
voorbeeld aan
behandeling v
de breedte va
tussen mens
heen. 'Rond 1
ontwikkeld er
binnen het ge
heel veel foto'
iemand had e
Zulke beelden
als andere foto
vertonen buit

VERGANKELIJK

In de tentoon
albums. 'Ik heb
tonen, omdat
is. Maar het al
ongeveer de h
van anonieme
nen dingen oo
matie over een



maar ook tot het lichaam van de toeschouwer die zich er doorheen beweegt.' Het museum heeft in Maters woorden 'het complete spectrum aan toepassingen van de fotografie verzameld'. Daarin bevinden zich ook privéfoto's, en praktische beelden zoals product-, reclame- en wetenschappelijke fotografie. Denk bijvoorbeeld aan stereokaarten van een oogarts, voor de behandeling van strabismus – oftewel scheelzien. Aan de breedte van de collectie merk je ook hoe de relatie tussen mens en foto heel erg veranderd is door de jaren heen. 'Rond 1890 werden de eerste draagbare camera's ontwikkeld en kwam de fotografie in de privésfeer; binnen het gezin. Daarvoor hadden mensen nog niet heel veel foto's om zich heen. Soms was het enige dat iemand had een post-mortemportret van een dierbare. Zulke beelden vind je veel in de FOMU-collectie, net als andere foto's die eigenlijk nooit bedoeld zijn om te vertonen buiten de persoonlijke kring.'

VERGANKELIJKHEID

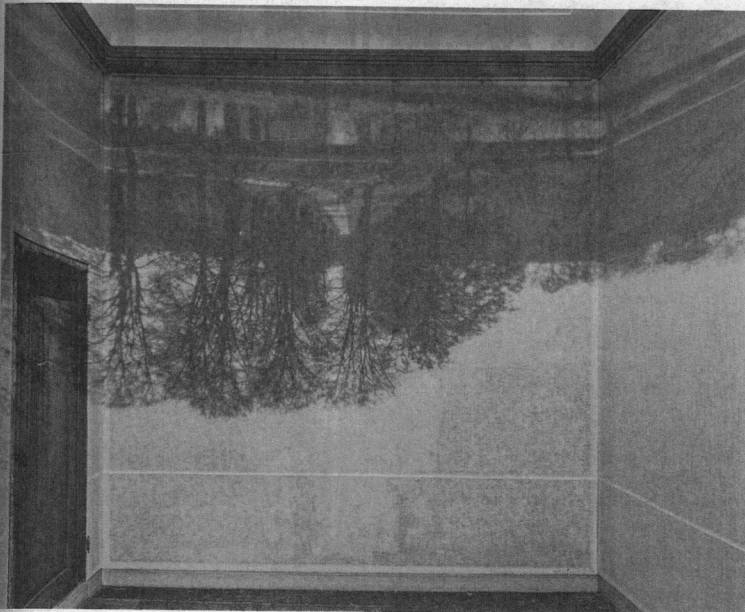
In de tentoonstelling zie je onder meer zeven foto-albums. 'Ik heb ervoor gekozen om ze gesloten te tonen, omdat de inhoud in een privécontext gemaakt is. Maar het album als ding toon ik wél.' Ook opvallend: ongeveer de helft van Maters keuze bestaat uit werk van anonieme makers. 'In een museale collectie kunnen dingen ook letterlijk verdwijnen: er is geen informatie over een bepaalde foto aanwezig, niet meer of

nooit geweest.' Ook vraagt het vaak historische beeldmateriaal om voorzichtigheid. 'Ernaar kijken beschadigt de foto's, onder meer door de blootstelling aan licht. Fotografie is een instabiel medium en bovendien nog vrij nieuw. Daardoor is er eigenlijk nog heel weinig bekend over hoe afbeeldingen vergaan. Zelfs digitale foto's zullen ooit verdwijnen.'

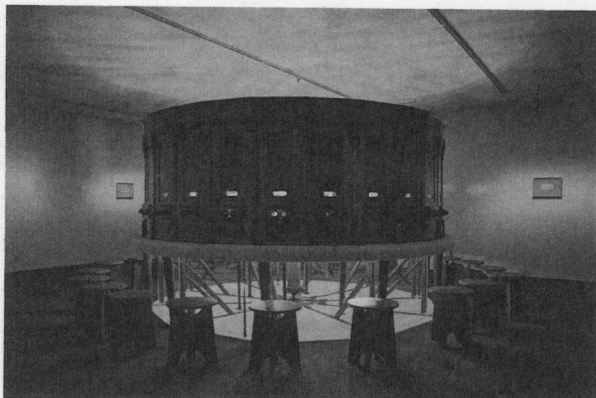
Nu al is van veel foto's en film merkbaar hoe kwetsbaar ze zijn. Mater haalt een concreet voorbeeld aan uit de tentoonstelling: een portret (1850-1851) gemaakt door Guillaume Weber-Chapuis. Het is een zoutdruk: een heel vroege manier van foto's afdrucken, waarvan de resultaten inmiddels ontzettend fragiel en vaak vervaagd zijn. 'Het was niet mogelijk deze zoutdruk een jaar lang op zaal te laten zien, maar een reproductie tonen zag ik niet zitten. Dan ontbreekt de specifieke tactiele uitstraling, het ding zelf.' Het compromis: 'Dit specifieke werk zul je maar één dag op zaal zien, op 25 oktober 2025. De rest van de tijd is er een ingelijste beeldbeschrijving te zien.' Het is een mooi idee: de foto als moment, of zelfs als gebeurtenis.

SCENOGRAPHIE

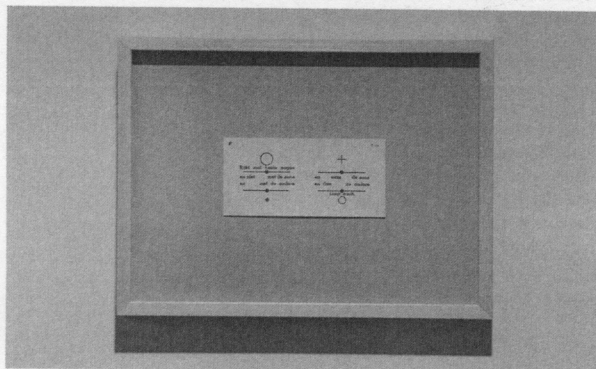
Naast de tentoonstelling in het FOMU loopt er tot en met 26 oktober ook de expositie 'Light On Things', in Landhuis Oud Amelisweerd, in samenwerking met het Centraal Museum (Utrecht). Mater exposeert er met een collega-kunstenaar: schilder Evi Vingerling.



camera obscura als scenografie, zaalzicht in Landhuis Oud Amelisweerd. Foto door Gert Jan van Rooij.



'Kijk met Beide Ogen' (2025) voor het Keizerspanorama in FOMU. Foto door We Document Art.



Stereokaart voor behandeling strabismus ('scheelzien') door Antoine Hoorens (ca. 1950). Collectie FOMU.

Mater plaatste lenzen in de ramen van vijf kamers in het landhuis, die daardoor in camera obscura's zijn veranderd. Dit zijn verduisterde ruimtes met een gaatje of lens, waardoor de omgeving buiten de kamer wordt geprojecteerd, ondersteboven. Dit principe ligt aan de basis van de moderne camera. Op een mooie, heldere dag zie je het boomrijke landschap rondom het landhuis op de muren, waarbij het omgekeerde beeld voor een vervreemdende sfeer zorgt. Zoals gezegd overlappen lens en oog elkaar niet altijd. 'Ik zie deze camera obscura's als een scenografische ingreep om mijn eigen werk in te tonen. In een van de kamers staat de installatie 'When Things Fall Apart' uit 2023 opgesteld. Die bestaat uit twee 16-mm-filmprojectoren, die gekoppeld zijn aan een bewegingssensor. Als je dichtbij komt, slaan ze tien seconden later om de beurt aan. De films en de camera-obscura-projectie wisselen elkaar af, waardoor ze elkaars fade-in en -out worden. Jouw aanwezigheid als toeschouwer in de ruimte activeert het werk en maakt het kunstwerk af.'

live
t/m 22/02, 'No Longer Not Yet'
(solo, FOMU, Antwerpen)
t/m 26/10, 'Light On Things'
(met Evi Vingerling), Landhuis
Oud Amelsweerd, Bunnik

lees
meer over Futura Resistenza
in Gonzo (circus) #174

www
katjamater.com

DYSLEXIE-FONT

Die actieve rol van de toeschouwer is vaker in Mater's werk te zien, bijvoorbeeld in de film-installatie 'Dear Sides' (2019), die eind 2024 nog te zien was in het Stedelijk Museum in Amsterdam. Hiervoor moest je je constant verplaatsen tussen beide kanten van het dubbelzijdige scherm. Daarop staan (halve) palindromen. 'Ze zijn geschreven in een 'dyslectisch font', met letters die je zoveel mogelijk van twee verschillende kanten kunt lezen. Er zit een dubbelzinnigheid in mijn omgang met taal. Mensen met dyslexie, zoals ikzelf, draaien vaak letters om. Taal is ook beeld.' Door je te verplaatsen van de ene kant van het scherm naar de andere, krijg je de verschillende talige mogelijkheden te zien – maar nooit tegelijkertijd.

'Dear Sides' is verwant aan een nieuw werk dat Mater voor het FOMU maakte: 'Kijk met beide ogen' (2025). De titel is ontleend aan de eerder genoemde testkaarten van oogarts Antoine Hoorens. Voor deze installatie wordt gebruikgemaakt van het keizerspanorama van het museum. Deze negentiende-eeuwse attractie is een grote kast waarmee je naar stereofoto's kunt kijken. Dat zijn ruimtelijke beelden, die bestaan uit twee verschillende foto's. 'Je linker- en rechteroog krijgen allebei andere input. Tussen beide foto's zit een verschuiving van zes centimeter, die ongeveer overeenkomt met de afstand tussen je ogen. Je hele idee van de wereld is natuurlijk ook een samengesteld beeld, waarvoor je beide ogen samenwerken en waardoor je diepte ziet.'

Zelfs digitale foto's zullen ooit verdwijnen.

LIEGEN?

Tegen een redelijk eenvoudige achtergrond in Mater's studio zijn de woorden van een gedicht geschreven. 'Afhankelijk van hoe je kijkt, met twee ogen of door de wisselend een oog dicht te knijpen, worden er andere woorden leesbaar of onleesbaar. Betekenis verschuift of woorden lopen door elkaar.' Het is een ervaring die zich moeilijk laat omschrijven, zelfs wanneer Mater er een kleine maquette bij pakt van het keizerspanorama. Mater wijst ook op een ander instructie van dezelfde oogarts: 'Lieg nooit (over wat je ziet)'. Dat is een opmerkelijk verzoek, omdat er toch een veronderstelling uit spreekt dat er één waarheid is. Die zie je niet aantreffen bij Mater: 'Bij mij gaat het vaak om verschillende manieren om naar iets te kijken, met meerdere waarheden.' ♦